

Bacheloroppgave

NTNU
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Bjørn-Tore Siebke

Fremstillinger av allmueskolen i pressen

Bacheloroppgave i MLHIST

Veileder: Thomas Brandt

Mai 2020

Norwegian University of
Science and Technology

Bjørn-Tore Siebke

Fremstillinger av allmueskolen i pressen

Bacheloroppgave i MLHIST
Veileder: Thomas Brandt
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

NTNU

Norwegian University of
Science and Technology

Sammendrag

I denne oppgaven skal vi se nærmere på hvordan allmueskolen ble framstilt gjennom det offentlige ordskiftet i pressen i en femårs periode i forkant av en av de største skolereformene på 1800-tallet, allmueskolereformen av 1860. Gjennom oppgaven ser vi på utvalgte artikler som representerer forskjellige syn på allmueskolen og ønsker for dens framtid, samtidig som vi setter dette i en kontekst ut ifra et bakgrunnskapittel som tar for seg utviklingen av skolen opp til 1850 og noen generelle tendenser i Norges historie. Oppgaven ser spesielt på to forskjellige temaer; opplysning og forholdet skolen hadde med kirken og staten. Der den første delen av diskusjonen ser på hvordan Selskabet for Folkeoplysningens Fremme framstiller skolen for å ikke stille til tidens krav og at allmueskolen har et behov for forandring for å kunne nå sitt potensial. For å gi en kontrast til Selskabet for Folkeoplysningens Fremmes framstillinger, vil vi også se på en artikkel fra en lærer fra landsbygden som har et mer tilfreds blikk om skolen i sin helhet. Det andre temaet tar også for seg Selskabets for Folkeoplysningens Fremmes syn om at staten må ta en mer aktiv rolle i skolen, med en noe mindre aktiv kirke. Noe vi også ser nyanser av i en annen artikkel som ser mer positivt på kirkens rolle i skolen. I denne delen trekkes det også fram perspektiver fra Trondhjems Stifts lærere for å vise deres framtoning i pressen og deres ønske om en mer statlig styrt skole. Etter disse temaene trekkes Ole Hartvig Nissen inn for å se på hans framstillinger av allmueskolen opp imot disse to temaene. Her stilles Nissens framstillinger i kontrast med de andre artiklene og framstillingene som tidligere ble undersøkt i oppgaven. Der vi ser en stor enighet når det gjelder de større framstillingene som blir presentert gjennom oppgaven, men allikevel med noen merkbare forskjeller. Oppgaven vil bli avsluttet med å trekke linjene opp imot 1860-reformen og å konkludere oppgaven med å sette framstillingene opp imot 1860-reformens større endringer.

Summary:

Through the assignment, one will take a closer look at how the Norwegian commoner school was portrayed through the debates in the public press over a five-year period before the Norwegian commoner school reform in 1860. To get a better grasp of the public debates, one has selected some articles that represents different views and wishes for the commoner school. These views and wishes are set in a context by secondary literatures, which look at how the school developed up to the 1850s and how some of the development in the Norwegian society influenced this debate. One shall look at two different perspectives from the debate, enlightenment and the relationship between the commoner school and the church and the state. Through the first part of the discussion, one will study how Selskabet for Folkeoplysningens Fremme portrayed the commoner school. Where they describe the commoner school as old fashioned and in need of change to achieve its full potential. As a contrast to this view, one will include how a teacher from the countryside portrayed a more satisfied view of the commoner school. In the second part of the discussion, one will begin with some of Selskabet for Folkeoplysningens Fremme's views on the commoner school's relationship with the church and the state. Where they portrayed a need for a more active state and a less active church. In this section we bring in other articles to include a wider perspective on this theme, both from a more church friendly perspective and a less church friendly perspective such as the teachers of Trondhjem Stift present. Lastly, one looks at how Ole Hartvig Nissen portrayed the school in contrast to the other articles. In Nissen's portrayal, one notices much of the same portrayals as earlier, but with some notable differences. To conclude the assignment, one will look at the reform of 1860 and how the

changes of the reform answered some of the portrayals and wishes shown throughout the text.

Innhold

Sammendrag:	0
En skole i endring	1
Metode	2
Bakgrunn.....	2
Den spede begynnelsen 1739/1741.....	3
Nye fag og mindre skole 1814 og utover.....	4
Norge på 1800-tallet.....	6
Framstillinger av allmueskolen.....	7
Opplysning til folket og for landet.	7
En skole mellom fjellene.....	10
Stat og Kirke.....	12
Ole Hartvig Nissens syn på allmueskolen før 1860.....	15
Konklusjon.....	20
Referanseliste.....	22

En skole i endring

Endringer i skolen er ikke noe nytt, det har man kanskje merket den siste tiden. Det har i de siste årene vært snakk om mange nye endringer innenfor skolen og vi nærmer oss nå punktet der hvor disse endringene kommer til fullt uttrykk. De som jobber i grunnskolen og videregående skolen skal blant annet begynne å implementere en ny læreplan nå i 2020, den såkalte fagfornyelsen som er en fornyelse av kunnskapsløftet fra 2006.¹ Den nye læreplanen er ikke den eneste endringen som skjer, samtidig skal den nye lærernormen med krav for antall lærer per elev være i full effekt i løpet av 2020.² Disse endringene er noe som kommer til å bli merket av en stor del av befolkningen; lærer i grunnskolen og videregående, elever og deres foresatte. Endringene skjer på grunn av at samfunnet er i endring og skolen må holde tritt med disse forandringene og selv endre seg.³ Det at disse endringene skal komme har langt fra gått ubemerket, mediet snakker og har snakket om skolen, om hvordan de ønsker den skal være og hvordan de ser på skolen nå.⁴ Dette fokuset som har vært på skolen i media er heller ikke helt nytt, media og spesielt pressen har rettet oppmerksomheten mot skolen i lang tid, både for å vise misnøye og ønsker om forbedring. Det vil derfor være interessant å gå tilbake i tid til et tidspunkt der skolen opplevde store forandringer. I det 19-århundret ble blant annet Loven om Almueskolevæsenet paa Landet, eller allmueskole reformen av 1860 regnet som en av de viktigste endringene.⁵ Så hvordan kom diskusjonen om endringer i allmueskolen til uttrykk i pressen på denne tiden?

1860-reformen er ofte regnet som en av de viktigste reformene fordi den erstattet alle omgangsskolene med fastskoler, forpliktet staten til skolen og innførte et skoledirektørembete.⁶ På grunn av 1860-reformens betydning og viktighet er det heller ikke så rart at den er blitt skrevet mye om, men mye av det som er skrevet om den har fokusert på et perspektiv ut ifra en mann; Ole Hartvig Nissen. Han var uten tvil en svært viktig mann når det gjaldt 1860-reformen, og for mange historikere og pedagoger har Nissen og 1860-reformen vært fokuset for deres forskning. Einar Boyesen skrev blant annet et svært utdypende to binds verk der han framlegger store deler av Nissens liv og virke, med et fokus på at han var påvirket av sin gamle proffesor Madvig, og med vekt på betydningen av 1860-reformen. Rune Slagstad har også skrevet om Nissen som en av Norges «nasjonale strateger» på bakgrunn av 1860-reformens påvirkning på den norske moderniseringsprosessen.⁷ Pedagogen Harald Thuen har også skrevet om at Ole Hartvig Nissen har hatt stor betydning for utformingen av den norske skolen, og har skrevet mer om påvirkningen fra utenlandske skoletenkere med et spesielt trykk på Johan Friedrich Herberths.⁸ Alfred Oftedal Telhaug og Odd Asbjørn Mediås har også gitt sine bidrag ved å sette Nissen, 1860-reformen og allmueskolen inn i en større sammenheng.⁹ I nyere forskning har også Merethe Ross skrevet flere tekster om Nissen og påvirkningen fra Skandinavia med spesiell vekt på Grundtvig og Seljastöm.¹⁰ Som man kan se er Nissen og den idemessige bakgrunnen og virkningene den har hatt en betydelig del av tidligere

¹ Utdanningsdirektoratet. 2018

² Utdanningsdirektoratet. 2019

³ Kunnskapsdepartementet. 2015. 5-6

⁴ Aarflot et al. 2019.

⁵ Edgren, Hemstad & Roos. 2018. 97-100

⁶ Grankvis. 2000. 78

⁷ Slagstad. 2001. 50-54

⁸ Thuen. 2004. 65-73.

⁹ Mediås & Telhaug, 2003. 55-75

¹⁰ Roos. 2018. 3-8: Roos. 2019. 115-129

forskning, men det har vært mindre undersøkelser av hvordan allmueskolen har blitt omtalt i pressen.

Det er derfor man i denne oppgaven vil undersøke dette nærmere. Jeg vil her se på hvordan pressen framstilte allmueskolen i en femårs periode før Loven om Almueskolevæsenet paa Landet, eller allmueskole reformen av 1860 som den vil bli omtalt som i denne oppgaven. Hvordan stemmer framstillingen i pressen med det bildet sekundærlitteraturen gir av allmueskolen i denne perioden? Teksten vil også se på hvordan Nissen framstilte allmueskolen i en femårs perioden før 1860 og se på dette opp mot den generelle tendensen som blir vist i oppgaven.

Metode

Det jeg vil analysere er det offentlige ordskiftet i pressen når det gjelder allmueskolens tilstand og ønskene om dens framtid. Det vil derfor bli benyttet to aviser som primærkilder; *Morgenbladet* og *Christiania-Posten*. På grunn av dette vil oppgaven basere seg på hva slags avisartikler som er tilgjengelig i det digitale arkivet til nasjonalbiblioteket. Oppgaven legger mest vekt på *Morgenbladet* på grunn av dens posisjon som en av Norges ledende aviser på dette tidspunktet, i tillegg til at de i en del av sine utgaver omtaler Allmueskolen, samt at Nissen har uttalt seg i denne avisen.¹¹ *Morgenbladet* ble grunnlagt i Christiania i 1819 der den begynte som en hovedstadsentrert dagsavis, før den gikk over til å være riksdekkende. Tiltros for at *Morgenbladet* ble en riksdekkende avis, var den fremdeles preget av hovedstaden perspektiver.¹² Som nevnt vil den andre primærkilden være *Christiania-Posten*. Den vil hovedsakelig bli brukt på grunn av at den har utgitt en artikkelserie som omtaler Nissens lovforslag, men også for å ha en avis som kan kontrastere *Morgenbladet*. Begge avisene som blir brukt er sentrert rundt hovedstaden, og dette gjør at man kan miste noen perspektiver fra landsbygdene når det kommer til 1860-reformen for allmueskolen på landet.

Når det gjelder kontekstualisering av avisartiklene vil oppgaven hovedsakelig belage seg på sekundærlitteratur. Den vil belage seg på litteraturene som er skrevet i løpet av de siste 30 årene av både pedagoger og historikere innenfor dette teamet. Sekundærlitteraturen vil bli brukt i bakgrunnskapitlet, og ellers vil den fungere som en inngang til å drøfte primærkildene.

Bakgrunn

For å kunne analysere hvordan skolen ble framstilt, og om dette stemmer overens med sekundærlitteraturen, vil det være hensiktsmessig at man ser på hvordan skolen utviklet seg fram til 1855 og hvordan den så ut på dette tidspunktet. Det vil også være hensiktsmessig å se på noen momenter om hvordan Norge så ut mellom 1850-1860. Man vil derfor se på skolens utvikling fra 1739 og opp til 1855, i tillegg til å kort gå inn på noen momenter som har hatt betydning for 1850-tallet og denne oppgaven.

¹¹ Sandvik. 2018. 90

¹² Pettersen. 2019

Den spede begynnelsen 1739/1741

Allmueskolens begynnelse fant sted i 1739 med kong Kristian 6. og forordning om skolene på landet i Norge.¹³ Kong Kristian 6. var en sterk pietistisk mann noe man ser klart og tydelig gjennom denne forordningen som hadde et klart kristent motiv.¹⁴ Dette er noe man kan observerer gjennom formuleringen i forordningen av 1739 som sier at barn på landet skal undervises om troen og salighetens vei.¹⁵ Dette overordnede kristne motivet er også noe man ser igjen i allmueskolen både i dens tidlige faser og noe som sitter igjen utover på 1800-tallet. Man kan spesielt se dette på områder som organisering og styring, men også i hva som ble undervist.

Etter forordningen av 1739 skulle skolene i Norge styres av biskopene og stiftsamtmannen, og de hadde da det overordnet styret av skolene.¹⁶ Det er likevel slik at det var biskopene som endte med brorparten av ansvaret. Dette gjaldt inndelingen av skoledistrikter, spørsmålet om det skulle være omgangsskole eller fastskole, lærerlønn som skulle komme fra en ny skatt til bøndene og ansettelse og avsettelse av lærere.¹⁷ Når det gjaldt hvem som skulle være lærere var dette i førsteomgang klokkerne, men om klokkeren ikke hadde mulighet skulle den lokale presten eller prosten finne en passende mann for jobben.¹⁸ Stiftamtmannen og amtmannen hadde også viktige oppgaver innenfor skolen, men oppgavene deres var mer preget av logistikk. Dette kom tilsynet gjennom å sørge for at skolebygg holdt standen, eventuell skolesøking og at diverse skolemateriell var på plass.¹⁹ Noe arbeid hadde de også til felles slik som å evaluere lærerens innsats, men dette var et ansvar som i større grad lå på presten og prosten enn amtmenn og biskop.²⁰ I praksis lå mesteparten av den daglige driften av skolen på prestene og prosten, det var de som sto for den reelle ansettelsen, selv om biskopen var ansvarlig, samt at de helst skulle ha en ukentlig testing av lærernes arbeid. Dette kunne de gjennomføre med å sjekke om elevene hadde lært det de skulle. Dette var i hvert fall den originale ideen, men den ekstra skatten var noe bøndene i stor grad ikke satte pris på. Allerede i 1741 kom det en endring som gjorde at bøndene sammen med den lokale presten selv skulle bestemme bevilgningen av penger til skolen, da også lærerlønn, noe som sørget for store regionale forskjeller i lønning av lærerne med opptil 30% forskjell i lønn.²¹ Generelt hadde ikke lærerne høy status, verken økonomisk eller sosial. Noe av grunnen til dette var manglende utdanning, og de fleste var derfor dårligere eller like dårlig stilt som husmenn.²² Det kan også være en av grunnene til at prestene fikk et så sterkt ansvar med overoppsyn av lærerne.²³ Selv om det var bøndene som finansierte skolen hadde presten og prosten en finger med i det meste.

Når det kommer til hva eleven skulle lære i løpet av de tre månedene de hadde skole i året, for barn mellom syv og tolv år, var dette allerede bestemt.²⁴ Det var to obligatoriske fag som alle måtte lære og det var å lese for å opparbeide seg en personlig

¹³ Mediås & Telhaug. 2003. 39

¹⁴ Grankvist. 2000. 39

¹⁵ Mediås & Telhaug. 2003. 39

¹⁶ Ibid. 46-47

¹⁷ Ibid. 47

¹⁸ Ibid. 47

¹⁹ Ibid. 47

²⁰ Ibid. 47

²¹ Ibid. 51

²² Ibid. 49

²³ Ibid. 49-51

²⁴ Ibid. 45

og egen forståelse av den lutherske kristendommen og religionsundervisning som besto av flere kristendomsfag slik som blant annet bibelhistorie. Dette var likt både for byen og bygdene.²⁵ I tillegg til de obligatoriske fagene, inneholdt skolen fag som skriving og regning. Disse fagene var derimot frivillige, og ble ofte sløyfet siden de i stor grad ble sett på som unødvendige.²⁶ Dette viser igjen at det var religiøse motiv som lå bak skolen og ikke i så stor grad den borgerlige oppdragelsen. Man kan se dette enda sterkere ut ifra skole boken «*Sannhet til Gudfryktighet*» som ble ferdigstilt av Erik Pontoppidans etter oppdrag fra kongen i 1737.²⁷ Boken som ofte er kalt Pontoppidans katekismeforklaring var bygd opp av 757 spørsmål som elevene skulle kunne besvare, og dette skulle da sørge for en korrekt forståelse av kristendommen.²⁸ Katekismeforklaringene var også i mange tilfeller den eneste skoleboken, hvis man ser vekk fra bibelen, som ble benyttet i mange norske skoler.²⁹ Boken har også langt virkende effekter ettersom den ble brukt helt opp til 1900-tallet, den har derfor også en betydning for perioden oppgaven vil ta for seg senere, for ikke å si at boken selv har en betydelig plass i norsk skolehistorie.³⁰

Nye fag og mindre skole 1814 og utover

Når man snakker om den norske allmueskolen er det viktig å ta med i betraktning at det var regionale og lokale forskjeller. Selv om allmueskolen ble gjort allmenn og obligatorisk i Norge, kommer Nord-Norge fram som et tydelig eksempel på regionale forskjeller. Sammenlignet med resten av landet fikk ikke Nord-Norge en allmennskole før 1775, nesten 40 år senere enn resten av Norge.³¹ Om man går inn på lokale forskjeller var det ikke slik at alle barn gikk på allmueskolen, barn fra borgerstanden og embetsstanden gikk derimot på realskole eller latinskolen. Dette var skoler med en betraktelig høyere standard, og ofte med universitetsutdannede lærere, samt mer avanserte fag.³²

En av de tingene som var problematisk med forordningen av 1739 var at allmueskolen i stor grad slet med å oppfylle kravene dens. Et av disse kravene var tre måneders skolegang, men i praksis var dette noe få barn fikk. Barn ved fastskoler fikk omtrent de 90 dagene de hadde rett på, mens unger i omgangsskoler gikk på skole i underkant av to måneder med et gjennomsnitt på 47 dager årlig.³³ Dette gjøres ikke noe bedre av at 87% av barna gikk på omgangsskoler og kun 8% i fastskoler, de resterende prosentene gikk enten ikke på skole eller på privat skole.³⁴ Dette var riktig nok i bygdene, i byene var allmueskolen eller det som ofte ble kalt fattigskolen langt verre stilt enn skolene på bygda.³⁵ Selv om majoriteten eller 65% av ungene i byen gikk på allmueskolen eller friskoler var det i overfylte klasserom med klasser på opptil 100 elever, i tillegg til at hele 18% av barna i byen ikke gikk på noen form for skole i det hele tatt.³⁶ Det er kanskje

²⁵ Grankvist. 2000. 39

²⁶ Ibid. 39

²⁷ Rasmussen. 2004. 40

²⁸ Ibid. 33

²⁹ Ibid. 33-34

³⁰ Ibid. 38-39

³¹ Grankvist. 2000. 40-41

³² Ibid. 50

³³ Ibid. 61

³⁴ Ibid. 61

³⁵ Ibid. 61

³⁶ Ibid. 61-62

derfor heller ikke rart at det skjedde noen endringer i det norske skolevesenet tidlig på 1800-tallet.

Kort tid etter at Norge fikk sin egen grunnlov ble det gjort forsøk på å endre og tilrettelegge for en bedre skole i 1815, men loven ble kun midlertidig etter at den svensk-norske kongen sanksjonerte den 35 paragrafs store lovendringen som kom i 1815 som var relativt framtidsrettet for den tids skole.³⁷ De eneste to tingene som ble værende i en ny midlertidig lov i 1816 som var av betydning for allmueskolen var at staten var litt mer aktiv i skolen. Dette kom tilsynet ved at valgmenn lagde en årlig plan for budsjettering og undervisning, og at staten eller bykassene skulle dekke de kostnadene menighetene ikke kunne bære for skolene i byene.³⁸ I 1827 får derimot Norge den første store loven på 1800-tallet som avløser både den midlertidige loven av 1816 og den gamle forordningen.³⁹ Den kan på mange måter sies å være en tilpasning av lovverket til slik skolen fungerte i praksis, i hvert fall når det gjaldt varigheten av skolen. Skolen fikk nå ett slingringsmonn på to til tre måneder, i tillegg til at de obligatoriske seks årene ble fjernet og erstattet med skolegang fra syv år og fram til eleven var konfirmasjonsklar, ettersom at det var stor variasjon blant elevene.⁴⁰ Loven medbragte seg også flere endringer, deriblant ble det nå opprettet lærerseminar i hvert stift, noe som over en lengre periode hevet utdanningsnivået og kompetansen til lærerne. Dette var med på å sørge for at lærerne organiserte seg mer og mer fra 1850-årene og de følgende årene etter dette.⁴¹ Skolen skulle også få faste bygg ved hver kirke, men dette var noe som på lang vei ikke ble gjennomført.⁴² Man ser en økning i fastskoler oppimot 1850-tallet, og i 1853 er det regnet ut at omtrent 16% i motsetning til 8% av elevene nå gikk på fastskole.⁴³ Fagene skriving og regning fikk også en viktigere rolle etter reformen i 1827 ettersom disse fagene gikk over fra å være valgfrie til nå å bli obligatoriske.⁴⁴

Det skjer ikke en like omfattende reform slik som 1827-reformen før 1860, men det betyr ikke at utviklingen i skolen stoppet opp. Det man kan observere er at staten tok en mer aktiv rolle med allmueskolen. Staten utvider blant annet lovene og gir instruksjoner til lærerne. Slik som i 1834 der de blant annet gir en instruks til lærerne i byene om klassedeling, for å sørge for at det ikke er klasser på over 100 elever.⁴⁵

Videre oppover mot 1850-årene er det en mann som står i spissen for forsøkene på å reformere skolen, Fredrik Moltke Bugge. Bugge som var rektor ved Trondheims katedralskole og satte som ordfører i Trondheim i to perioder, gjorde flere forsøk på å reformere skolen i sin helhet.⁴⁶ Han søkte blant annet stipend for å undersøke det tyske skolesystemet, noe han også ble tildelt, der han så leverte en svært omfattende rapport om hvordan skolen burde omformes i 1839.⁴⁷ Samme året ble det nedsatt en kommisjon som skulle prøve å omforme skole systemet i Norge, der blant annet Bugge er en sentral person, dessverre fører kommisjonen til lite og ble lagt ned et halvt år senere. Den ble

³⁷ Ibid. 63

³⁸ Ibid. 63-64

³⁹ Mediås & Telhaug. 2003. 54-55

⁴⁰ Grankvist. 2000. 64

⁴¹ Mediås & Telhaug. 2003. 80-81

⁴² Myhre. 2015. 187

⁴³ Ibid. 187

⁴⁴ Grankvist. 2000. 64

⁴⁵ Ibid. 65

⁴⁶ Evenshaug. 2004. 47-48

⁴⁷ Ibid. 56-57

riktig nok opprettet igjen i 1844 med Bugge som en av kommisjonens sentrale medlemmer.⁴⁸ Her igjen blir mange av Bugges idealistiske ideer for å fremme allmueskolen motarbeidet, men arbeidet fører allikevel til en ny lov i 1848 som gjør allmueskolen mer tilgjengelig i byene samt noe som ofte blir kalt den første formålsparagrafen.⁴⁹ Denne formålsparagrafen var todelt der det ikke nå lenger er kun kristen oppdragelse som var i fokus, men også barn som fremtidige samfunnsborger.⁵⁰ Staten tar også en mer delaktig del i allmueskolen enn det den hadde før. Vi kan se det gjennom økning i budsjetter for allmueskolen. I 1844 fikk allmueskolen 1,500 spesidaler årlig på landsbasis noe som ble økt til 6000 i 1851 og til 8000 igjen i 1854.⁵¹ Noen skolehistorikere peker på at dette kan også ha hatt med statens frykt når det gjaldt Thranitter-bevegelsen og en skrekk over hvor uopplyste allmuen var.⁵² Selv om staten tar en noe mer aktiv rolle har de fremdeles ikke forpliktet seg til skolen i noen særlig grad, dette gjelder verken økonomisk eller når det gjaldt kvaliteten på undervisningen.⁵³ Oppsummerende kan man si at skolens stilling ved inngangen av denne perioden er en skole fremdeles styrt av kristelige motiv og med en sterk påvirkning av geistligheten, men staten viser en økt interesse for allmueskolen.

Norge på 1800-tallet

Det var ikke bare skolen som var inne i en forandringsprosess, hele landet gjennomgikk også større forandringer i løpet av denne perioden, oppgaven vil her bare ta opp noen få endringer av relevans. Det første og mest kjente man ser er at Norge var i en demokratiseringsprosess, Norge fikk i 1814 en egen grunnlov, i tillegg til en formannskapslov i 1839 som økte bondedeltagelsen i politikken og dette fortsatte utover 1850-tallet.⁵⁴ Norge var også i midten av en industrialiserende fase som var påbegynt i 1840-årene, men som også begynte å vokse markant i Norge på 1850-tallet spesielt tekstilindustrien.⁵⁵ Selv om industrien vokste var det lite utdannet arbeidskraft og industrien i Norge var sterkt avhengig av teknologi og ekspertise fra England.⁵⁶ Det var også slik det pleier å være i Norge med store regionale forskjeller og mesteparten av industrien forbeholdt seg i og rundt byene og da spesielt Christiania.⁵⁷ Industrialiseringen førte også til en økt urbanisering på grunn av behov for arbeidskraft i byene, nå skjedde riktig nok ikke den største tilflytningen til byene på 1850-tallet, men heller utover 1860-tallet etter at tjenestetvungen ble fjernet i 1854 og passtvungen i 1860.⁵⁸ Det skjedde også store endringer innen det sosiale livet i Norge. I løpet av 1800-tallet ble det en økt sosialmobilitet i Norge, mye på grunn av demokratiseringen og industrialiseringen som ga muligheter.⁵⁹ Dette kan man se på 1850- og 1860-tallet, selv om de store bevegelsene var sjeldne og det var lite sannsynlig å se en fattig bondesønn ende i et høyprestisjeyrke, kunne vedkommende fremdeles bevege seg et eller to hakk på den

⁴⁸ Ibid. 58

⁴⁹ Evenshaug. 2004. 58-59 : Grankvist. 2000. 72-73

⁵⁰ Grankvist. 2000. 72-73

⁵¹ Thuen. 2004. 68-71

⁵² Grankvist. 2000. 78-81

⁵³ Ibid. 73-74

⁵⁴ Myhre. 2015. 52-53

⁵⁵ Sandvik. 2018. 88

⁵⁶ Ibid. 88

⁵⁷ Ibid. 88-89

⁵⁸ Myhre. 2015. 106-107

⁵⁹ Ibid. 105-109

sosiale rangstigen.⁶⁰ Som en kan se var Norge inne i mange omstillingsfaser som påvirker skolen i større og mindre grad.

Framstillinger av allmueskolen

I arbeidet med å se på hvordan skolen blir framstilt i norskpresse vil oppgaven gå temabasert fram. Det vil si at jeg vil ta for meg artiklene fra *Morgenbladet* og *Christiania-Posten* og deres forfattere, videre vil jeg omtale dem og hvordan de framstiller eventuelle mangler i skolen, ting som må bli bedre, osv. I dette arbeidet vil jeg sette artiklene i kontekst og se dem opp imot den relevante sekundærlitteraturen. Jeg vil derfor i denne delen av oppgaven se på hvordan pressebildet framstilte allmueskolen før 1860. Utvalget av artikler er gjort i et forsøk på å få fram det viktigste framstillingene i pressen.

Opplysning til folket og for landet.

«Hvilke Egenskaber kræver man af en dygtig Arbejder. Han skal være stærk, have den tilstrekkelige Færdighed i sitt Arbeides Handgreb, være flittig, og paalidelig, utføre sitt Arbeid med Omtanke. I ingen af disse Henseender mangler Opplysning sin betydning.»⁶¹

Sitatet ovenfor er hentet fra Selskabet for Folkeoplysningens Fremme sitt innlegg i *Morgenbladet* i 1855. De vil gjennom oppgaven bli omtalt som Selskabet. Det som var agendaen til Selskabet var opplysning, og da var også utdanning viktig. Dette var også hovedgrunnen til at Selskabet ble opprettet av Hartvig Nissen, som også hadde med seg prominente skolemenn slik som Ole Vig og Eilert Sundt, der spesielt Vig endte opp med mye av ansvar i Selskabet.⁶² Selv om det er opplysning som var hovedmålet med Selskabet er det vel mer korrekt og si at det var opplysning for allmuen som var hovedmålet, ettersom de var av den oppfatningen at byborgere, embetsmenn og storbønder var godt nok opplyst i motsetning til den store allmuen.⁶³ Selskabet var også svært aktivt innenfor skolereformering noe man kan skjønne ettersom Hartvig Nissen var datidens store skolereformator, i tillegg til at Ole Vig som selv var lærer og som da hadde en naturlig interesse i skolen.⁶⁴ Ikke minst var Vig aktiv i debattene når det gjaldt truslene Thranitter-bevegelsen utgjorde og behovet for en mer opplyst allmue for å demme opp for deres påvirkning på 1850-tallet.⁶⁵ Her kunne skolen være et redskap for å spre denne opplysningen. Selskabet bidro med tidsskrifter som omtalte både skole og opplysning i seg selv, det er riktig nok ikke disse som vil bli tatt opp i denne teksten, men det er ikke overraskende at Selskabet hadde en tilstedeværelse i den norskpressen når det omhandlet allmueskolen.⁶⁶

Motivet til Selskabet var å fremme allmuens opplysning, det er ingen overraskelse at skolen ble framstilt med det perspektivet at den ikke holdt den standarden som var nødvendig for å opplyse befolkningen slik den burde blitt. Man ser dette gjennom den sterke og åpne kritikken som ble spesielt rettet mot allmueskolen. Dette er noe man allerede observerer i deres innledende avsnitt der det blir omtalt at om det hadde eksistert en bedre allmueskole hadde det ikke vært nødvendig å ha opprettet

⁶⁰ Ibid. 105-109

⁶¹ Selskabet for Folkeoplysningens Fremme.1855. utgave 119. 1

⁶² Roos. 2016. 209

⁶³ Ibid. 209

⁶⁴ Ibid. 209

⁶⁵ Roos. 2018. 141-142

⁶⁶ Roos. 2016. 209

Selskabet.⁶⁷ Dette setter standarden for hvordan Selskabet framstilte skolen i pressen. Allmueskolen blir beskrevet som at den ikke oppfyller de funksjonene den burde ha. Noe av dette påpeker Selskabet når det blir referert til at allmueskolen ikke strakk til når det gjaldt undervisning og antall skoledager elevene hadde. Dette ser man ved at de trakk fram eksempler på elever ved allmueskolen som verken hadde lært lesing, skriving eller regning.⁶⁸ Disse var alle obligatoriske fag etter 1827. Artikkelen fremhever dette med eksempler ved at lærere ved landbruksskole får elever fra allmueskolen som ofte «manglede de nødvendig Forkundskaber» og derfor måtte fokusere i større grad på å lære dem å regne, å lese og å skrive som de i prinsippet allerede skulle ha kunnet.⁶⁹ Det ble også presisert at skolen heller ikke holder kravet om antall skoledager og at i noen tilfeller er det slik at barn ikke gikk «en dag i Skolen».⁷⁰ Dette er heller ikke ukjent i sekundærlitteraturer, som presiserer at barn gjennomsnittlig kun gikk 47,5 dag på skolen, som er litt i underkant av de to månedene som var påkrevd etter 1827-reformen.⁷¹ Skolen som man ser her blir framstilt for å ikke holde de målene den er blitt lovmessig pålagt, men framstillingen Selskabet presenterte i pressen gikk også utover dette.

Artikkelen framstiller også det at skolen rett og slett ikke oppfyllete tidens krav, altså hvilke krav som allmueskolen burde oppfylle ifølge Selskabet. Man ser dette spesielt når man ser på hvordan fagene ble omtalt i skolen. Fagene i allmueskolen har vært relativt statiske, selv om 1827-reformen gjorde regning og skriving obligatorisk har det som artikkelen presiserer ikke blitt «andet eller mere end hvad de allerede blev forskrevet for over 100 Aar siden»⁷². Ut ifra sitatet ble skolen framstilt som uendret over 100 år, og det er da spesielt fagene i skolen som ble trukket inn. Man ser også at det blir formidlet et ønske om nye fag i skolen. Dette er noe man kjenner igjen fra blant annet Ole Vig som mente at fag som historie, geografi og naturfag var nødvendig i allmueskolen.⁷³ Selv om det ikke var en økning i antall fag ifølge lovverket, var det slik at noen skoler i allmueskolen underviste i historie og geografi, men dette ble gjennomført av et fåtall av skoler.⁷⁴ Derfor er det fremdeles slik at framstillingen Selskabet formidlet her i stor grad stemmer overens med de realitetene man kjenner fra sekundærlitteraturen.

Det å framstille allmueskolen som gammeldags, bygger på hvor fokuset lå. Når det blir hevdet at skolen ikke har endret seg på 100 år, trekker artikkelen inn hva elevene lærte i løpet av skolegangen.⁷⁵ Det de hovedsakelig lærte var det de skulle lære i kristendomsfagene, men at det er et «lidet Antall af vore Almueskolebørn som faa nogen Ferdighhet i det for det praktiske Liv», der fag som regning og skriving blir trukket inn.⁷⁶ Her ble det igjen framstilt som om skolen ikke holdt mål i forhold til undervisning av de fagene som allerede er i skolen, men det blir også lagt vekt på at religionsfaget tar en for stor plass i skolen og som kan refererer tilbake til hva skolen skulle være før når den kun hadde et religiøst motiv. Noe som i teorien ble endret med Bugges formålsparagraf, men ikke i praksis slik Selskabet påpekte. Det må allikevel understrekes at de ikke stiller seg

⁶⁷ Selskabet for Folkeoplysningens Fremme. 1855. utgave116. 1

⁶⁸ Selskabet for Folkeoplysningens Fremme. 1855. utgave119. 2

⁶⁹ Ibid. 1

⁷⁰ Ibid. 2

⁷¹ Thuen. 2004. 68

⁷² Selskabet for Folkeoplysningens Fremme. 1855. utgave119. 1

⁷³ Johnsen. 2004. 92-94

⁷⁴ Myhre. 2015. 186

⁷⁵ Selskabet for Folkeoplysningens Fremme. 1855. utgave119. 1

⁷⁶ Ibid. 1

som motstandere av et religionsfag i skolen, det blir flere ganger sagt at kristendomsfaget har en viktig plass i skolen, men det påpekes at det må ha en mindre plass enn det hadde på dette tidspunktet eller til å med en sidestilt plass i forhold til de andre fagene.⁷⁷

Det at allmueskolen var gammeldags bygger også opp til en annen framstilling som ble presentert, dette går ut på at skolen holder samfunnet og økonomien tilbake. Man ser denne framstillingen spesielt sterkt når de trekker fram andre nasjoner slik som England og Danmark. Her påpekes det at blant annet Danmark har en større «boglig Opplysning» og at om det fortsetter vil Norge henge etter i den «merkantile og industrielle Veddekamp», altså at skolen hindret Norge i å delta i denne økonomiske kampen.⁷⁸ Dette blir ytterligere understreket av at man i Norge burde gjøre grep som England, for eksempel å legge til flere fag.⁷⁹ Her ser man en framstilling om at skolen i Selskabets øyne rett og slett holder Norge og moderniseringsprosessen av landet tilbake i forhold til andre land. Noe som blir tydeliggjort ved at den industrielle eller økonomiske siden blir lagt spesielt vekt på. Dette poenget er noe som blir tatt opp gjentatte ganger, blant annet beskrives et økende behov for lærde mennesker da spesielt i Christiania for å jobbe med blant annet maskiner.⁸⁰ Dette må også kunne sies og være et uttrykk for generelle tendenser i det norske samfunnet, industrialisering var en sak som var svært aktuell og er da også naturlig at det gjenspeiler seg i skoledebatten i pressen, som framstilt at skolen burde være et hjelpemiddel for industrien, men er i øyeblikket noe som holder den tilbake fordi den rett og slett er for gammeldags. Det kan også være en av grunnene til at England blir trukket fram, ettersom mye av ekspertisen Norge fikk var fra England.

Oppgaven har foreløpig kun vist det negative synet på skolen, men det er et unntak som ble presentert av Selskabet. Fastskolene ble i stor grad framstilt som lyspunktet ved allmueskolen, blant annet velger Selskabet å framheve en husmannssønn som gikk på en fastskole som var «mer enn almindlig god» og som de framhever som et eksempel på hva skolen burde gjøre.⁸¹ Ettersom husmannssønnen hadde, etter endt skolegang, deltatt på kurs og fått seg en god jobb med 40 spesidaler årlig, som antydes å ha vært en god jobb ut ifra startpunktet hans.⁸² I dette tilfellet framstilte Selskabets et ønske om hvordan skolen skulle være, den skulle være en skole som sørget for en opplyst befolkning som kunne få gode jobber som bidro til samfunnet. Man kan her gjenkjenne tendensene fra samfunnet generelt om et ønske om muligheten for sosialmobilitet oppover. Fastskolen ble fremdeles trukket fram som et unntak og skolen ble hovedsakelig framstilt i et negativt lys, men med dette unntaket kan en se at framstillingen rettes spesielt mot omgangsskolen. Omgangsskolene var tråst alt den dominerende formen for allmueskolen selv om det var en liten økning i antall barn ved fastskoler fra 8% til ca. 16%. Det man oppdager i sekundærlitteraturen er at omgangsskolene hadde svært få utdannede lærere, dette gjorde at de som arbeidet i omgangsskolene fikk dårlig lønn og var sterkt styrt av prestene.⁸³ Selv om sekundærlitteraturen påpeker en økning i seminarister var dette hovedsakelig i byene.⁸⁴

⁷⁷ Ibid. 2

⁷⁸ Ibid. 2

⁷⁹ Ibid. 2

⁸⁰ Selskabet for Folkeoplysningens Fremme. 1855. utgave116. 1

⁸¹ Selskabet for Folkeoplysningens Fremme. utgave119. 1

⁸² Ibid. 1

⁸³ Mediås & Telhaug. 2003. 46-50

⁸⁴ Hovland. 1999. 25-27

Man kan da si at med den økende urbaniseringen ville dette ramme færre barn, selv om urbaniseringen i Norge først opplevde en økte kraftig ut på 1860-tallet. I lyset av den økte urbaniseringen kan man observere ønsket om å gjøre allmueskolen bedre for å sørge for at de som flyttet til byene var mer opplyste. For som man ser vil altså framstillingen av allmueskolen som dårlig, angå en majoritet av allmueskolene i Norge, ettersom majoriteten var omgangsskoler. Altså da som en allmueskole som har for lite fag, for dårlige fag, med for få skoledager og som var kristendomsdominert.

Selv om skolen var framstilt på en nesten utelukkende negativ måte, blir skolens framtid og dens potensial framstilt som svært positivt. Allmueskolen blir framstilt med at den kan sørge for at økonomien i landet blir bedre, fremme teknologisk framskritt og bedre befolkningens liv. Skolen blir da framstilt med et potensial for en mer sekularisert og moderne skole. Skolen blir blant annet sett på som det beste forberedelsesmiddelet man har i Norge for å gi folket en mulighet til å bli opplyst og til å motta kunnskap ifra livet.⁸⁵ Ved å snu på noen av de negative framstillingene slik som at skolen holder Norge økonomisk tilbake, kan man framheve at om allmueskolen endrer seg vil den fremme nasjonen økonomisk velstand. Den blir dermed ikke sett på som noe negativt, istedenfor blir skolen framstilt som en av de viktigste ressursene. Det er derimot slik at skolen ikke er i den standen den trengte å være i for å oppfylle de funksjonene den burde ha. Artiklene uttrykker også flere steder at med forbedringer vil skolen være Norges viktigste ressurs.⁸⁶ Man kan se på dette som optimisme angående folkets og nasjonens framtid. Et slikt uttrykk gjenspeiler også sekundærlitteraturen som trekker fram opplysningstidens positive syn på framskritt og på mennesker, ved endring og reform kunne man gjøre verden bedre, og mennesker kunne gjøre dette så lenge det ble tilrettelagt for dem.⁸⁷ Dette blir nok ytterligere styrket av den romantiske idealismen som nettopp vektlegger en stor tro på mennesker og deres evner.⁸⁸ Denne tanken kom sterkt til Norge gjennom grundtvigianismen som blant annet Vig var sterkt inspirert av, og som var en sentral tanke i Selskabet.⁸⁹ En slik framstilling viser til en overgang vekk fra pietismen, der folk ble oppfattet som umoralske og ute av stand til å gjøre noe selv, til tankene om at folk kunne utrette positive ting om det ble lagt til rette for dem.⁹⁰ På denne måten framstiller også Selskabet at allmueskolen må bli bedre fordi folket fortjener det.

En skole mellom fjellene

Selv om Selskabets framstillinger ofte var negativ eller at de uttalte seg om de positive sidene ved forandring, var det derimot ikke bare disse framstillingene man kunne finne i pressen. Det finnes også framstillinger som i stor grad var fornøyd med tilstanden til allmueskolen. Den artikkelen som vil representere motstykket var også et svar på Selskabet sine artikler i *Morgenbladet*. Selve skribenten har dessverre ikke oppgitt navn, men gjennom artikkelen «Noget om Almueskolen» framstår vedkommende som en lærer i en fjellbygd ut ifra hans kommentarer om at de dannede herrene i byen kunne prøvd og være lærere her opp mellom fjellene.⁹¹ Lærerne hadde på dette tidspunktet hadde begynt å øke sitt utdanningsnivå, men det var fremdeles svært få seminarister utenfor byene. Det var derimot et generelt ønske fra lærerne å øke sin status, som frem til nå

⁸⁵ Ibid. 1

⁸⁶ Selskabet for Folkeoplysningens Fremme. utgave116. 1

⁸⁷ Mediås & Telehaug. 2003. 55-56

⁸⁸ Ibid. 55-56

⁸⁹ Ibid. 56

⁹⁰ Ibid. 55-56

⁹¹ Morgenbladet. 1855. 1

hadde vært særdeles lav, samtidig som de ønsket å stabilisere og øke lønnsnivå deres.⁹² Dette kan være med på å forklare hvorfor det ikke var et ønske om at det skulle bli snakket for negativt om allmueskolen ettersom det ikke ville hjelpe de som var ansatt der.

Denne læreren omtaler ikke allmueskolen som helt problemfri, og så også behovet for forandring. Det sies eksplisitt i teksten at allmueskolen ikke kan bli «staaende paa det udviklingstrin, hvortil den nu er uanet»⁹³. Det blir også her framstilt at allmueskolen hadde behov for forandring, derimot stiller denne artikkelen seg i kontrast til Selskabets artikler ved å spesifisere at skolen oppfyller sine påkrevde funksjoner. Dette blir understreket ved at de elevene som søker videre kunnskap vil få dette gjennom å gå videre i skolen eller delta på kurs, derimot om allmueskolen skulle inkludere flere fag vil dette virke imot opplysningen ved å kun gi en overfladisk kunnskap.⁹⁴ Slik man ser her stiller denne framstillingen av skolens funksjon seg i kontrast til den forrige framstillingen ved at den her blir framstilt for å gjøre sin oppgave og at å utvide skolens oppgaver vil være skadelig.

Det som skiller denne artikkelen fra Selskabets artikler er at man her får et perspektiv fra bygdene. Artikkelen fokusere hovedsakelig på fjellbygdene og deres innbyggere. Måten allmueskolen blir framstilt på bygger på opplevelsen til denne læreren når det gjelder bygdefolkets stilling til skolen. Dette er igjen med på å vise en forskjell i synet på allmueskolen på landsbygda og i byene.⁹⁵ I de foregående artiklene ble det lagt vekt på at skolen var av stor betydning og at dens potensial var stort, noe som ikke er tilfellet i denne artikkelen. Skolen blir tillagt en mye mindre nytteverd fordi folket ikke ser verdien av de fleste fagene siden de ikke medbringer en nytte til deres liv.⁹⁶ Her igjen blir også argumentet om at de som har behov for mer kan gå videre på andre skoler med det de eventuelt skal ha tilegnet seg på allmueskolen. Dette stemmer med mye av sekundærlitteraturen som peker på at mange bønder sjeldent så nytten av skolen og da spesielt borger- og latinskolen som holdt en betraktelig høyere standard.⁹⁷ Satt i kontekst må en også se at barna for mange var en verdifull arbeidskraft, og at skolen i perioder tok denne arbeidskraften fra dem. Dette gjorde at en økning i antall skoledager eller fag ikke hadde noe relevans for deres liv.⁹⁸ Samtidig er det viktig å inkludere at det var bøndene som i lag med presten bestemte hvor mye midler skolen fikk, og om man fikk en økning i skoledager og undervisningsfag ville dette bety økte utgifter for bøndene.⁹⁹ Artikkelen påpeker at dette var utgifter som bøndene ikke kunne utsettes for.¹⁰⁰ Ettersom allmueskolen fikk minimalt med økonomisk støtte fra staten eller kommunen ville dette gå direkte på bøndenes økonomiske situasjon. Artikkelen påpeker også det at skolen er for folket derfor burde den dekke folkets behov og ønsker.¹⁰¹ Derfor bidrar denne artikkelen med et viktig perspektiv som gir innsyn i hva stillingen til allmueskolen var på landet.

⁹² Hovland. 1999. 25-32

⁹³ Morgenbladet. 1855. 1

⁹⁴ Ibid. 1

⁹⁵ Ibid. 1

⁹⁶ Ibid. 1

⁹⁷ Øisang. 1989. 74

⁹⁸ Sandvik. 2018. 131

⁹⁹ Mediås & Telhaug. 2003. 50-51

¹⁰⁰ Morgenbladet. 1855. 1

¹⁰¹ Ibid. 1

Selv om artikkelen gir et mer tilfreds syn på allmueskolen, var det fremdeles slik at den hadde behov for noen endringer, dog disse endringene var endringer som ikke ble tydeliggjort i Selskabets artikler. Et ønske som blir framstilt var å få lærebøker tilpasset norskebarn.¹⁰² Bakgrunnen for ønsket kan ha vært lærerens tilknytning til bygden, og erfaringene hans som lærer har fra å arbeide med barn som har hatt utfordringer med å lese en dansk lærebok. At allmueskolen ikke var tilpasset norske skolebarn eller det norske språket, kan jo komme nokså tydelig fram, ved at den første norskskrevne leseboken ble brukt for første gang i 1863 i skolen var P.A. Jensens *Læsebog for Folkeskolen og Folkehjemmet*.¹⁰³ Dette viser igjen at dette er en framstilling sett fra landsbygden som ønsket en skole som var mer tilpasset deres egne formål ved at de ønsket seg bøker som var tilpasset deres morsmål.

Samlet sett kan man se at det er en betydelig kontrast i framstillingene av hvordan allmueskolen var og hvilken betydning den hadde for folket og framtiden. Det må presiseres at det gjennom kildematerialet var en større vekt på ønsket om endringer i skolen enn det var om å beholde skolen slik den var. Dette kan riktig nok komme av valget av kildemateriale, der oppgaven allerede har påpekt at *Morgenbladet* er en hovedstadsavis, og selv om *Morgenbladet* omtaler saker fra resten av landet, er det kanskje en forståelig overvekt av perspektiv fra byen. Dette kan også komme av at de som uttaler seg i disse sakene ofte har en akademisk bakgrunn og et by-perspektiv.

Stat og Kirke

I denne delen vil oppgaven ta for seg hvordan allmueskolens forhold til kirken og staten ble framstilt, i tillegg vil man se på skolens forhold til religionsfaget. Vi har allerede sett på perspektivet om at kirken hadde svært mye å si for allmueskolen, og at den i prinsippet styrte allmueskolen. Allmueskolen ble trossalt opprettet på bakgrunn av religiøse motiver. Man så også at staten tok mer ansvar eller viste større interesse for allmueskolen fram imot 1855. Innledningsvis vil oppgaven ta utgangspunkt i Selskabets artikler, men etter hvert gå mer inn på en artikkel fra *Christiania-Posten* på grunn av dens tematisering av allmueskolens forhold til kirken og staten. Artikkelen «Almueskolens Betydning for Kirke og Stat» mangler dessverre oppført forfatter, men virker å ta en noe mer kirkelig tilnærming til saken enn de andre. Jeg vil også se på to utgaver fra *Morgenbladet*. Der den første er en artikkel som omhandler et møte i Trondhjems stift med representanter som ordfører, skolelærere og prester. Den andre teksten er skrevet av tre menn, Bugge, Quam og Johannsen, som presenterer noen spørsmål og en timeplan i forkant av et tidligere stiftmøte i Trondhjems stift.

Teksten vil begynne med å se på et sitat fra Selskabet:

«Det er en Tro, at det ikke er Kommunen eller Statens Sag at sørge for Religionen. Staten har kun at sørge for Sikkerhed, Ro og Økonomisk Velvære, det Andet er nærmest et Familieanliggende. Denne Tro deles vistnok endnu af høystaaende mænd i vort eget Samfundsliv. Og er denne Mening gjeldende, vil man ved et eftervise, hvorledes Almueskolen virker i statsøkonomiske Henseende, tillige paavise, at den er een af de mægtigste Løftestenger for Sikkerhed, Ro og økonomisk Velvære.»¹⁰⁴

¹⁰² Ibid. 1

¹⁰³ Mediås & Telhaug. 2003. 65-66

¹⁰⁴ Selskabet for Folkeoplysningens Fremme. 1855. utgave119. 2

Ut ifra dette sitatet kan man fortelle en del om hvordan allmueskolen ble framstilt; den ble framstilt som en del av det religiøse og som en del av kirken. Det blir også presisert her at grunnen til at staten har hatt lite med allmueskolen å gjøre var fordi den ble ansett som en religiøs institusjon, og dette medførte dermed at det ikke var statens anliggende. Selskabet presenterte riktig nok også at dette var en feilaktig måte å se på skolen. Skolen ifølge Selskabet var en viktig del av staten, ikke bare i sin egen funksjon, men som et økonomisk hjelpemiddel for staten. Trekker man denne linjen litt lengre ser man at Norge valgte å bruke opp imot 10% av statsbudsjettet på grunnskolen i 1870-årene nettopp fordi man trudde dette kunne sørge for økonomisk vekst, selv om det er omdiskutert om dette hadde noen reell effekt.¹⁰⁵ Man kan se noe av denne bevilgningen av penger også på 1840- 1850-tallet med en økning som oppgaven tok for seg i bakgrunnskapittelet, der man også så statens forsøk på reformer, men det ble ikke gjennomført noe annet enn noe økning av midler til skolen. Dette var derfor en av grunnene til at skolen fremdeles her ble framstilt som en del av den norske kirken og religionen. Det må igjen presiseres at det ikke ble framstilt at kirken måtte fjernes fra skolen. I de tilfellene der det nevnes hvem som skal ha et ansvar angående skolen nevnes både kirken, staten og kommunen.¹⁰⁶ Det man så på i forrige del var at Selskabet ønsket at staten skulle ha et større ansvar for allmueskolen på grunn av dens betydning for nasjonens framtid, noe som kan tyde på at de ønsket at staten skulle overta en del av ansvaret kirken hadde i forhold til skolen.

Framstillingen om at skolen skulle være en del av staten, men også en del av kirken kommer tydeligst fram i artikkelen «Almueskolens betydning for Kirke og Stat». Artikkelen tar naturlig nok for seg dette på en relativ inngående måte. Det blir framstilt veldig tidlig i denne artikkelen at religion eller kristendom «og fornemmelig, hvor den fremtreder i protestantisk Aand, der er ogsaa Oplysningen mere almindelig», altså at kristendommen og kirken bringer med seg opplysning og burde da også være en stor del av skolen.¹⁰⁷ Videre blir skolen framstilt som en del av kirken, og blir blant annet omtalt som «kirkens forgaard».¹⁰⁸ Det er kanskje ikke den dårligste måten å beskrive allmueskolen på, ettersom allmueskolen hovedsakelig ble styrt av geistligheten, og ble for mange først og fremst en måte for å bli konfirmert.¹⁰⁹ Ut ifra artikkelen ble skolen i sin helhet omtalt som et produkt av kirken eller i hver fall et produkt av kristendommen. Med tanke på at skolen oppsto av pietistiske eller kristnemotiv og at noen av disse motivene fremdeles eksisterte i skolen, for eksempel med Bugge sin to delte formålsparagraf som fremdeles trakk fram den kristne oppdragelsen.¹¹⁰

Selv om det nå ble framstilt at skolen var en del av kirken, ble den også framstilt som en del av staten. Kirken og staten blir i artikkelen framstilt som likeverdige partnere når det kommer til allmueskolen. Denne framstillingen kommer gjennom en slags sammenligning av at både staten og kirken brukte skolen til det samme.¹¹¹ Artikkelen presenterer at skolen er en måte for kirken å formidle sin kunnskap til folket, og på samme måte brukte staten skolen for å gi folket den kunnskapen de ønsket at folket skulle ha.¹¹² Allmueskolen var altså et redskap for både staten og kirken. Sett i lys av den nye

¹⁰⁵ Sandvik. 2018. 131-132

¹⁰⁶ Selskabet for Folkeoplysningens Fremme. 1855. utgave119. 1-2

¹⁰⁷ Christiania-Posten. 1858. 1

¹⁰⁸ Ibid. 1

¹⁰⁹ Grankvist. 2000. 63-65

¹¹⁰ Ibid. 70-72

¹¹¹ Christiania-Posten. 1858. 1

¹¹² Ibid. 1

formålsparagrafen til Bugge og hva de obligatoriske fagene var, er ikke dette en urettmessig framstilling ved at de obligatoriske fagene lesing og religionsundervisningen kan bli sett på som en del av kirken, mens regning og skriving kan bli sett på som samfunnsborgerlige fag. Det kan sies at artikkelen framstiller det videre slik at staten og kirken derfor også hadde et likt ansvar for skolen, men at de foreløpig har jobbet i for stor grad uavhengig av hverandre som førte til at kirken har gjort jobben sin, men ikke staten.¹¹³ Framstillingen blir da at kirken som en av de to naturlige delene har hatt den tilstedeværelse den skulle ha i allmueskolen, men dette hadde ikke staten og dette er noe man har sett blitt uttrykt for i de andre artiklene. Statens manglende tilstedeværelse skader i sådan skolen. Dette får da uttrykk i de borgerlige kunnskapene som også representeres gjennom artiklene fra Selskabet. Det som allikevel fremstilles som skulle eller burde vært det overordnede ansvaret til staten er den økonomiske driften av skolen som de ikke har bundet seg sterkt nok til ifølge artikkelen.¹¹⁴ Man så i bakgrunnskapittelet at staten over tid hadde økt hvor mye penger de tildelte allmueskolen fra 1500 spesidaler til 8000 spesidaler, men dette var fremdeles lite i sammenligning med hva staten brukte på lignende institusjoner slik som universitetet hvor de bevilget en årligsum av 34 000 spesidaler, som var en betydelig sum med tanke på at universitetet hadde langt færre studenter.¹¹⁵ Så det er forståelig å se på dette som et ansvar staten ikke overholder ovenfor skolen. Skolen blir framstilt som et ansvar for forskjellige institusjoner, der kirken på mange måter beholder sine oppgaver, men som burde eller skulle få en større økonomisk støtte ifra staten. Artikkelen i sin helhet setter et positivt lys på skolen som et redskap for både kirken og staten, og da et spesielt godt lys på hvordan kirken benyttet seg av skolen. Det er riktig nok svært varierende framstillinger av kirkens og statens rolle når det gjelder skolen som ble presentert i pressen.

Trondhjems stift skolelærermøte sitt referat som blir gjengitt i *Morgenbladet* blir en interessant tekst fordi det er tre grupper som er representert, og som bidrar til tre forskjellige perspektiv. I artikkelen om møtet er både lærerne, ordføreren og prestene i Trondhjems stift involvert.¹¹⁶ Den første gruppen som kommer med en mening er lærerne, de framstiller at kirken har en for sterk kontroll på skolen, noe de får fram ved å si: «er ikke Skolen blot en Kirkeskole, men også en Statskole».¹¹⁷ De fortsetter med denne framstillingen ved å vise til skolen som dominerte av kristendomsfagene, og at de som lærere har liten mulighet til å undervise slik de ønsker, på grunn av mangel på gode lesebøker og på grunn av press fra geistlighet for å holde seg til Pontoppidans katekismeforklaring.¹¹⁸ Allmueskolens lærere presenterer her en skole som er begrenset av kirken og lagt opp for kristenundervisning. Dette er en framstilling som blir reflektert i sekundærlitteraturen, både i at geistligheten hadde stor kontroll på skolen, men også i at lærerne selv ønsket en skole der de og staten hadde mer kontroll.¹¹⁹ Dette er en gjentagende framstilling fra lærernes side, i forkant av et annet stiftmøte i Trondheim om skolene legger tre lærere frem et forslag med en timeplan som på lang vei skulle sidestille kristendomsfagene med de borgerlige fagene.¹²⁰ Dette gjenspeiler ønsket om å

¹¹³ Ibid. 1

¹¹⁴ Ibid. 1

¹¹⁵ Thuen. 2004. 68

¹¹⁶ Trondhjems stift. 1858. 1

¹¹⁷ Ibid. 1

¹¹⁸ Ibid. 1-2

¹¹⁹ Hovland. 1999. 30-31

¹²⁰ Bugge, Johansen & Quam. 1855. 2

bevege seg mer over i en samfunnsorientert skole. Når det gjelder prester og ordføreren kommer de med en klar og noenlunde samlet syn på skolen, de framstiller det slik at det verken er kommunen eller kirken som har ansvaret for den dårlige forfatningen skolen er i, men heller lærerne.¹²¹ De påstår at lærerne er for dårlig utdannet, at de gjør en for dårlig jobb og at derfor forbedringene må skje på seminarene og en økning av seminarister.¹²² Dette er en framstilling som må ses i samsvar med den store økning av seminaristlærere generelt, da spesielt i byene, men tiltrås for dette var majoriteten av lærere uten utdanning, samtidig som at læreryrket hadde en nokså lav status. Selv om dette var på bedringens vei, kan dette ha bidratt til synspunktet til prestene og ordføreren.

Samlet sett kan man se at pressen på nettopp dette temaet fremstilte to forskjellige sider; en side som kritiserte kirken og staten og en som ikke kritiserte kirken. Det var et gjennomgående ønske om at staten skulle ta litt mer ansvar, men det var noe variert hva de ønsket av staten. Der noen framstilte et ønske om økt økonomisk ansvar for allmueskolen, fremmer andre et ønske for økt ansvar innenfor organisering. Der sistnevnt viste et ønske om at staten skulle overta noe av kirkens ansvar.

Ole Hartvig Nissens syn på allmueskolen før 1860

I den innledende delen av oppgaven gikk teksten så vidt inn på Ole Hartvig Nissen, men det er i denne delen han vil bli presentert. Nissen var født og oppvokst i Melhus. Der han blant annet hadde Fredrik Moltke Bugge som lærer, altså mannen som gjorde flere forsøk på å reformere skolen på 1840-tallet.¹²³ Ut ifra dette er det mulig at Nissen ble påvirket fra en tidlig alder når det gjaldt diverse reformideer angående allmueskolen. Det var derimot universitetsprofessoren hans, Johan Nicolay Madvig som hadde sterkest påvirkningskraft på Nissen. Madvig videreførte en del av Johann Herberts ideer, dette kunne være å rette seg etter eleven både når det gjaldt undervisningsnivå, og å ha en relevans for livet og en allsidig utdanning med det viktigste fra vært felt.¹²⁴ Nissen fikk riktig nok også innslag fra folkehøgskolens far Nikolai Fredrik Severin Grundtvig i løpet av sin tid på universitetet i Danmark, som for eksempel viktigheten av morsmålsundervisning.¹²⁵ Dette var noe som i første instans ville påvirke Nissen når det gjaldt hans egen skole, men det gjaldt også en del av tekstene og ideene hans rundt skoletenking.¹²⁶ Nissen tok over for Bugge som skolens hovedperson når det gjaldt skolereformer på 1850-tallet, og slik som Bugge dro han også på studieturer for å undersøke andre lands skolesystem.¹²⁷ Nissen selv sendte også sitt reformforslag til staten angående de endringen han selv ønsket at staten skulle gjøre med allmueskolevesenet, og han var i tillegg svært aktiv i debatter om allmueskolevesenet i aviser.¹²⁸ Teksten kan dessverre ikke ta for seg alle disse artiklene her, men den vil spesielt se på en artikkel. Artikkelen ifra *Morgenbladet* omhandler tilstanden til skolen generelt og den trekker også inn noen momenter fra en artikkelrekke fra *Christiania-Posten* bestående av tre artikler som omhandler Nissens lovforslag for skolen i 1856, med begrunnelse og kommentarer, både av Nissen selv og en kommentator fra

¹²¹ Trondhjems stift. 1858. 1-2

¹²² Trondhjems stift. 1858. 1-2

¹²³ Thuen. 2004. 65-72

¹²⁴ Ibid. 72-75

¹²⁵ Roos. 2019. 117

¹²⁶ Roos. 2018. 118

¹²⁷ Thuen. 2004. 68-70

¹²⁸ Grankvist. 2000. 75

Christiania-Posten. Større framstillinger som ikke kommer tydelig fram i artikkelen fra *Morgenbladet* vil også bli belyst av disse tre artiklene, selv om man her ikke nødvendigvis vil gå inn på spesifikke lovforslag, men heller noen av framstillingene de formidler.

I artikkelen «Om Skolens navnlig Almueskolens Forhold om Livet og om Tidens, i dette Forhold begrunnede, Krav til vor Almueskole», kommer man til å kjenne igjen noen av framstillingene fra tidligere, men de kommer fram på litt andre måter enn i de tidligere tekstene. Oppgaven vil begynne med å se på en framstilling de andre tekstene ikke i noen særlig grad kom inn på. Nissen begynner sin tekst med å uttrykke hva han mener er skolens oppgave eller i hvert fall en del av den. Nissen så på skolen som en måte å oppdra og å danne mennesker på.¹²⁹ Nissen ytrer denne framstillingen tidlig i teksten som en «af de to store opdragende Magters Virksomhed», nemlig hjemmet og skolen.¹³⁰ Denne oppgaven i å være oppdragende er noe som han i forkant har spesifisert. Oppdragelsen skal ifølge Nissen lede til dannelse, og dannelse er noe en opparbeider seg som en person gjennom livet sitt.¹³¹ Ifra dette framstiller Nissen at skolens grunnoppgave i virkeligheten er å sette elevene i en så sterk «Vexelvirkning med Livet som muligt».¹³² Ut ifra dette synet på oppdragelse utleder Nissen det at skolens oppgave dermed må være å tilrettelegge for at barn både i tid og rom, og sjelelig og fysisk skal legge til rette for at det individuelle barnet skal ha en vekselvirkning med deres egne liv, noe som blir gjort ved å gi dem opplysning og mulighet til å anvende denne kunnskapen i livet.¹³³ Nissen framstiller en tydelig oppgave for skolen, noe som er i en viss kontrast til blant annet Selskabets artikler som framstilte at skolens oppgave var opplysning og ikke oppdragelse. Selv om kunnskap og opplysning også er viktige del av hva Nissen framstiller som skolens oppdrag er dette en del av det som skal føre til oppdragelse og dannelse. Nissen går også lengre og mer konkret til verks i sin framstilling av skolens oppgave, noe som kanskje ikke er overraskende for det som blir kategorisert som skolens fremste reformator på dette tidspunktet. Det er også interessant å se at teksten til Nissen gjenspeiler noen av de ideene som sekundærlitteraturer framhever som hans inspirasjon, slik som å sette skolen i relevans med livet. Det er også slik at Nissen som den fremste reformatoren framstilte et behov for forandring som oppgaven skal bevege seg inn på.

Den førende framstillingen i denne teksten er nemlig ikke hva skolens oppgave er, men heller at skolen må fornyes på en rekke områder. Man kunne allerede se dette i en viss grad ut ifra tittelen som omtaler tidens krav, men det er en framstilling som blir uttrykt enda tydeligere når Nissen sier at selv om skolen har passet til alle andre tiders krav «følger ikke deraf, at den ogsaa nu svarer til Tidens Krav».¹³⁴ Nissen hevder at skolen på flere forskjellige måter ikke oppfyller tidens krav, både på et individ nivå og på et kollektivt nivå. Når det gjelder individ nivået er Nissen raskt innom å peke på religionsfaget i skolen, det var en for stor variasjon i dette faget ifølge Nissen, han mente elevene stod i stor fare for å «forvirres og blive et Bytte for Villfarelsen», hvis ikke man standardiserte det for å tilpasse seg tidens krav.¹³⁵ Framstillingen bygger på at

¹²⁹ Nissen. 1855. 1

¹³⁰ Ibid. 1

¹³¹ Ibid. 1

¹³² Ibid. 1

¹³³ Ibid. 1

¹³⁴ Ibid. 1

¹³⁵ Ibid. 1

religionsundervisningen viker for mye fra de kristne sannhetene på grunn av blant annet religionsfrihet som ifølge Nissen hadde bragt inn mange feilaktige forståelser av kristendommen.¹³⁶ Dette er noe som viker med noen av de andre framstillingene man har sett på, enten som at religionsfaget blir oppfattet som gammeldags og for omfattende eller som at kirken og faget fungerer slik det skal. Nissen framstiller derimot at faget må standardiseres for å fremme de kristne sannhetene og øke begrepsforståelsen.¹³⁷ Man ser noen av disse tendensene også i lovforslaget han la fram, der han ønsket at presten og prosten skulle være en del av skolen og å ha et overoppsyn med spesifikt religionsundervisningen for å holde faget til den riktige standarden.¹³⁸ Altså en videreføring av det ansvaret en god del prester allerede hadde, men med en begrensning til religionsfaget. Det blir også framstilt her slik som det også er i de andre tekstene når kristendommen nevnes at faget er særdeles viktig, men her skiller det seg altså med at det må bli endret eller tilpasset livene til elevene på grunn av tiden de lever i med forskjellige forståelser og da noen, etter Nissens menig, feilaktige forståelser av kristendommen, dette kan igjen forstås ut ifra inspirasjonen fra Herberts sine ideer om å tilpasse seg livene til elevene.

Det er allikevel ikke slik at det er i de religiøse fagene Nissen framstilte de største problemene for individenes oppdragelse, det var derimot i de samfunnsorienterte. Han framstilte at skolen ikke tilpasset seg det demokratiske samfunnet nordmenn nå levde i og samfunnet skolens elever skulle ut i.¹³⁹ Som det ble nevnt ble Norge et demokrati etter grunnloven av 1814, og utover 1800-tallet foregikk det en demokratiseringsprosess med blant annet formannskapsloven som sterkt aktualiserer Nissens framstillinger. Dette er noe man ser tydelig når det blir trukket fram at individene allerede nå eller snarest skal ha med «Kommunenes og Statens viktigste Annligheter», og at skolen i den situasjonen den nå er i ikke oppdrar eller opplyser elevene i den grad at de kan delta.¹⁴⁰ Her er det også en rekke ønsker som kommer tilsynet gjennom artikkelen, et ønske om flere fag som historie, et fag som formidler samfunns relatert kunnskap, morsmålsundervisning og et naturvitenskaplig fag.¹⁴¹ Dette er noe man kan se likheter i Selskabets artikler om et ønske om en utvidelse av fagkretsen selv om Nissen gir mer konkrete eksempler på hvorfor det bør utvides, slik som naturvitenskapens betydning for forskjellige yrker.¹⁴² Denne framstillingen sammenfaller også til en viss grad med den ukjente læreren som også trakk fram morsmålsundervisning, men det er også en likhet i ønsket om en skole som skulle være tilpasset bygda og som skulle føles relevant eller tilpasset til livet, selv om noen av fagene Nissen ønsket ikke vil sammenfalle med hva som ble ansett som nyttig i artikkelen «Noget om Almueskolen». Den framstillingen som kommer sterkest til syne sammenfaller allikevel som en slags kombinasjon av Selskabets og den ukjente lærerens framstillinger med å omtale skolen som for lite opplyst, men på grunnlag av at den ikke setter individene eller elevene i vekselvirkning med deres religiøse eller samfunnsorienterte liv.

Nissen så ikke bare skolen på et individ nivå, men også på det oppgaven omtaler som et samfunnsnivå. Når det kommer til samfunnsnivået, framstiller Nissen også her at skolen

¹³⁶ Ibid. 1

¹³⁷ Ibid. 1

¹³⁸ Nissen & Christiania-Posten. 1856. utgave2866. 1

¹³⁹ Nissen. 1855. 1

¹⁴⁰ Nissen. 1855. 1

¹⁴¹ Ibid. 1

¹⁴² Ibid. 1

ikke oppfyller tidens krav. Dette er allikevel en tosidig framstilling, ettersom den både framstiller et problem og et potensial. Disse framstillingene ligger igjen til grunne i to utsagn der det første er at den åndelige velstanden ligger i «hele Fond af Begreper og Forestillinger, der findes hos de enkelte individer af et Folk» og det andre er at den materielle velstanden til en nasjon fremmes med nasjonalopplysning.¹⁴³ Det Nissen egentlig sier her er at økt opplysning i en nasjon øker den økonomiske veksten og velstanden, og at opplysningen i en nasjon er bestående av den samlede opplysningen av hele folket. Med dette framstiller Nissen allmueskolen som et økonomisk redskap, på en lignende måte som Selskabet. Det som er spesielt med Nissen sin framstilling er det at Nissen retter igjen sitt syn på hva allmueskolen kan gjøre for individene og hva de igjen kan gjøre for Norge. Han viser dette ved å se til allmuens menn som blant annet Ivar Aasen og Christian Nordahl som gikk på allmueskolen og hva de har gjort for landet, men han påpeker også at allmueskolen kunne gjort en bedre jobb for å fremme disse mennene for samfunnet.¹⁴⁴ Allmueskolens potensial er et gjengående tema, der Nissen framstiller at skolen var i stand til å fremme noen individer, men at hvis skolen er tilrettelagt for at allmuens barn vil de kunne utfolde sin skaperkraft og utvikle de evnene som «Skaberen har nedlagt i dem».¹⁴⁵ Dette ligner igjen på den tosidige framstillingen Selskabet kommer med om at skolen var for dårlig, men den kunne utrette mye mer med å endre seg. En kan også her se opplysningstidens ideer, for og ikke snakke om den romantiske idealismen, der troen på folk og troen på endring er svært viktig, og gjenspeiler potensialet Selskabet også framstilte. Fokuset som også kommer her angående det økonomiske motivet med å bedre skolen viser likhetstrekk tilbake til Selskabet og passer med perioden Norge var inne i med ønsker om å øke industrien i landet. De store likhetene mellom Nissen og Selskabets framstillinger er nok ganske naturlige med tanke på at Nissen var et prominent medlem av Selskabet og dets grunnlegger.

Som man nå har sett framstilte Nissen skolen som å ikke holde tidens krav verken for individene eller for samfunnet, men det er også noen framstillinger som ikke kommer så tydelig fram, en av disse er driften av allmueskolen. I artikkelen er det en framstilling som kommer kun gjennom et par setninger, men som allikevel skaper en tydelig framstilling av driften av skolen. Nissen sier at en skal takke de «dyktige og nidkjære Lærere og Læreres Lærere» som har jobbet hardt i lang tid under «ugunstige Forhold» og at de som er ansvarlig for å «utvikle aandige Krefter, som eller vilde gaat tilgrunde».¹⁴⁶ Her ser man at Nissen framstiller lærerne som de som sørger for at allmueskolen har fungert noenlunde, og om man kaster et blikk på lovforslaget til Nissen kan man se denne framstillingen enda tydeligere. I utkastet framstilles det at lærernes levevilkår må økes for å bedre skolen.¹⁴⁷ Dette er også en gjennomgående framstilling som også blir tatt frem når det gjelder spørsmålet om lærerlønnen som framstilles som svært dårlig i Nissens lovforslag.¹⁴⁸ Sekundærlitteraturen viser dette ved å peke på både lærernes lave sosiale status og svært variable lønningsforhold. Det er også interessant at det blir trukket fram at lærerne er gode nok i forhold til utdanningsnivå og at det er selve forholdene som blir presisert som en årsak til at skolen er for dårlig.¹⁴⁹ Det skal sies at

¹⁴³ Ibid. 2

¹⁴⁴ Ibid. 2

¹⁴⁵ Ibid .2

¹⁴⁶ Ibid. 2

¹⁴⁷ Nissen & Christiania-Posten. 1856. utgave2862. 1

¹⁴⁸ Ibid. 1

¹⁴⁹ Ibid. 1

Nissen i lovforslaget også ønsket å øke antall seminarer, men det var ikke dette som var viktigst for å forbedre allmueskolen.¹⁵⁰ Man ser denne framstillingen av at lærerne ikke er problemet med skolen som en lignende framstilling av hva lærerne selv presenterte i møte i Trondhjems stift og da selvfølgelig en motsetning til hva presten og ordføreren framstilte. Det som er viktig å få frem her er at skolens tilstand som nå har blitt framstilt som svært dårlig ikke blir framstilt for å være lærernes feil. Det er de ugunstige forholdene som hindrer skolen, og det er den siste framstillingen man her vil gå inn på.

Nissen framstilte at skolen hadde ugunstige forhold, men de ugunstige forholdene blir tydeligere beskrevet i lovforslaget enn de ble framstilt i *Morgenbladet*. De ugunstige forholdene tok for seg styringen av skolen. I lovforslaget presenterte Nissen et forslag om å ha en skoledirektør i hvert amt som skulle ta over den funksjonen som biskopen og prosten hadde, men det ligger i begrunnelsen som gir selve framstillingen om at hvordan skolen ble styrt var for dårlig.¹⁵¹ I begrunnelsen blir det lagt vekt på at direktøren vil ha tid, mulighet og større innsikt i alle deler av skolen enn det biskopen og prosten hadde.¹⁵² Man ser her en framstilling av at det som på dette tidspunkt var så å si administrasjonen for skolen var for dårlig. Den blir også til en hvis grad framstilt som ensidig og rettet mot kristendomsfaget, der det nevnes at prosten, presten og biskopen for den saks skyld fremdeles skal eller kan ta tester av lærerne og elevene.¹⁵³ Her igjen ser man at Nissen på mange måter tok lærernes side og det er likhetstrekk mellom lærernes framstilling gjennom lovforslaget og Trondhjems stifts møte som begge viser til at geistligheten hemmer skolen. Samtidig som man også ser at dette er et gjennomgående tema der en ser en framstilling eller et ønske om at skolen burde sekulariseres, selv om man finner et unntak med artikkelen «Om Almueskolens betydning for Kirke og Stat».¹⁵⁴ Noe som også kommer til uttrykk ved at Nissen presiserte at skoledirektøren skulle svare direkte til departementet. Dette sekulariseringsønske eller framstillingen om et behov for sekularisering kommer også gjennom hvordan økonomien i skolen ønskes å styre. Gjennom forslaget til Nissen blir det framstilt at staten skal ta et større ansvar for finansieringen av skolen. Dette kommer til uttrykk gjentatte ganger ved å foreslå pensjonskasser for lærere, amt-kasser for skolebygging og utstyr, og faste lønninger for lærere betalt av staten.¹⁵⁵ Den mest tydelige framstillingen av at staten må ta et økonomisk ansvar for skolen kommer gjennom en sammenligning av Skottlands finansiering av skolen og Norges. Nissen spør nærmest om hvordan resultatene i Norge hadde vært om de brukte like mye som Skottland på allmueskolen, og hentyder her at skolen kunne hatt behov for mer statlig støtte.¹⁵⁶ Dette er også noe man ser blir framstilt iblant annet artikkelen «Om Almueskolens betydning for Kirke og Stat».

Samlet sett ble skolen framstilt av Nissen som å ikke følge tidens krav med for få samfunnsfaglige fag som kunne sette skolen i vekselvirkning med livene til elevene og med et for mangetydig religionsfag som ikke holdt en bestemt retning. Disse manglene ved skolen sørget for at den ikke oppfylte tidens krav, og dermed hemmet den elever og samlet sett nasjonen. Skolen etter Nissens mening led også på grunn av at kirken styrte

¹⁵⁰ Nissen & Christiania-Posten. 1856. utgave2872. 1

¹⁵¹ Nissen & Christiania-Posten. 1856. utgave2866. 1

¹⁵² Ibid. 1

¹⁵³ Ibid. 1

¹⁵⁴ Ibid. 1

¹⁵⁵ Nissen & Christiania-Posten. 1856. utgave2862. 1 : Nissen & Christiania-Posten. 1866. utgave2866. 1

¹⁵⁶ Nissen & Christiania-Posten. 1856. utgave2872. 1

mye av driften av skolen. På denne måten skapte de dårlige arbeidsforhold for lærerne, og Nissen frembragte dermed et ønske om å fjerne eller begrense ansvarsområdet til prestene, og å heller la staten overta ledelsen av skolen. Noe som også kommer tydelig fram gjennom at han ønsket en mye mer aktiv stat når det gjaldt å ha et økonomisk ansvar for skolen.

Konklusjon

For å konkludere denne oppgaven skal vi ta med oss noen perspektiver fra 1860. Allmueskolereformen av 1860 har vært en bakenforliggende tanke ettersom oppgaven på mange måter leder opp til dette punktet og det kan derfor være nyttig å bringe den inn avslutningsvis for å vise til noen endringer den medført, ettersom den svarte på noen av de ønskene og framstillingene som viste seg i pressen. Samtidig som det vil være nyttig å presisere det 1860-reformen ikke gjorde noe med.

En av de gjennomgående framstillingene som man har sett gjennom oppgaven, og som også har blitt gjenspeilet via sekundærlitteraturen er at allmueskolen var mangelfull og gammeldags. Både Selskabet og Nissen viste til dette gjentatte ganger gjennom tekstene sine, som vi også så korresponderte med bildet sekundærlitteraturen ga oss. Selskabet med dets antydninger mot omgangsskolen og fagene, og Nissen gjennom sitt syn på fagene generelt. Dette var noe 1860-reformen svarte til dels på. Reformen innførte fastskoler over hele landet og dette erstattet omgangsskolene, samtidig som den innførte nye fag som historie, jordbeskrivelse og naturkunnskap gjennom å presisere at det skulle være i leseboken.¹⁵⁷ Gjennom oppgaven så vi også at ikke alle nødvendigvis var enige i denne framstillingen av skolen som mangelfull og gammeldags, slik som gjennom artikkelen «Noget om Almueskolen» som ikke ønsket nye fag og heller mente at skolen passet slik den gjorde. 1860-reformen svare allikevel til dels på en framstilling om å gjøre skolen mer tilpasset livet slik artikkelen og Nissen spesielt trakk frem ved å innføre det nye faget jordbeskrivelse.

Den andre framstillingen som var gjennomgående, var et ønske om en mer aktiv stat. De fleste artiklene vi har sett på har frambrakt et ønske om at staten skulle støtte skolen i større grad. Nissen og artikkelen «Allmueskolens betydning for Kirke og Stat» har vist et ønske om mer økonomisk statlig støtte. Noe som skjedde gjennom 1860-reformen ved at staten opprettet skolekasser med statlig støtte.¹⁵⁸ Nissen, lærerne i Trondhjems stift og Selskabet framstilte også et behov for en mer involvert stat når det gjaldt skolen, dette var angående ansvaret for organisering og styring av skolene. 1860-reformen svare også på dette ved å sørge for at det er folkevalgte som skulle styre skolen samt innføringen av en ny stilling; skoledirektøren.¹⁵⁹ Skoledirektøren var blant annet en av de ønskene og forslagene Nissen presenterte for å ha staten direkte involvert i styringen av skolen.

Ved disse to endringen svarer også loven på en annen framstilling; det at skolen var for sterkt styrt av kirken. Det var spesielt lærerne og Nissen som frembragte denne framstillingen. Dette var riktignok ikke et behov som alle så. Artikkelen «Almueskolens betydning for Kirke og Stat» viser at kirken burde beholdt sin posisjon, men den førende framstillingen om at kirken var for dominerende ble fremdeles her svart på ved at skolen ble lagt under statlig styre.

¹⁵⁷ Grankvist. 2000. 78

¹⁵⁸ Ibid.78

¹⁵⁹ Ibid.78

En annen framstilling som kan sies å bli besvart direkte gjennom 1860-reformen var likestillingen av religionsfagene og de samfunnsborgerlige fagene ved at staten forpliktet seg til en formålsparagraf som sa at barna skulle få en samfunnsborgerlig- og kristenoppdragelse.¹⁶⁰ Altså veldig lik Bugges formålsparagraf, men nå forpliktet staten seg til den direkte. På denne måten kommer også Selskabet og lærernes ønske om å sidestille fagene som like viktige gjennom denne loven. Samtidig som staten forpliktet seg enda mer til skolen. Det var allikevel ikke en direkte sidestilling av fagene slik Selskabet ønsket eller en standardisering slik Nissen ønsket, men heller en likestilling av formålet med skolen.

En siste framstilling som jeg ønsker å trekke fram som loven indirekte svarer på er angående skolens potensial som spesielt Nissen og Selskabet framstiller. Ved å gjennomføre en slik lov viser staten at den i likhet med det Nissen og Selskabet framstillinger har en tro på skolens potensial i å fremme nasjonen og befolkningen. Reformen svare i så på de fleste av framstillingene vi har sett blitt presentert i pressen. Gjennom oppgaven har man også kunne sett at sekundærlitteraturer har støttet de fleste framstillingene som er blitt presentert, enten de er positive eller negative. Mange av framstillingene har vi også sett går igjen hos en mann spesielt. Nissen viser seg gjennom sin artikkel ved å ha en samlet framstilling som viser til de største tendensene som kommer fram i denne oppgaven, både når det gjaldt opplysning, fagenes betydning, statlig innflytelse og skolens potensial. Dette er allikevel bare på den ene siden av en reform, hvordan det offentlige ordskiftet i pressen endret seg etter reformen og om reformen fikk en betydning for hvordan allmueskolen ble omtalt etter 1860 er det dessverre for lite rom til å se på her, men vil være et interessant skritt videre når det gjelder å se på 1860-reformen og hvordan allmueskolen blir omtalt i pressen.

¹⁶⁰ Ibid.78

Referanseliste

- Aarflot, H., Grindheim, N., Hansen, E., Holte, A., Klomsten, A.T., Pedersen, V. & Nygaard, P. (2019.12.mai) *Nye læreplaner i skolen uten psykisk helse. Dette kan du ikke leve med, Sanner*. Aftenposten Hentet fra;
<https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/GGwvGl/ny-laereplan-i-skolen-uten-psykisk-helse-dette-kan-du-ikke-leve-med-sanner>
- Bugge, D., Johansen, C. & Quam, P. (1855.11.april) Til DHrr. Kirkesanger, Skolelærere og Seminarister i Trondhjems Stift. *Morgenbladet*.s.2
- Christiania-posten. (1858.19.august) Almueskolens Betydning for Kirke og Stat. *Christiania-Posten* s.1
- Edgren, H., Hemstad, R. & Roos M. (2018) Nordisk utdanningshistorie 1814-1905. *Norsk pedagogisk tidsskrift*. 102(02). 97-100 Hentet fra:
<https://www.idunn.no/npt/2018/02/nordisk-utdanningshistorie-18141905>
- Evenshaug, T. (2004) Fredrik Moltke Bugge, Skolen er statens hjerte. I H. Thuen & S. Vaage (Red.) *Pedagogiske Profiler: Norsk utdanningstenkning fra Holberg til Hernes* (s:47-63) Oslo: Abstrakt forlag
- Grankvist, R. (2000) *Utsyn over norsk skole gjennom 1000 år*.(1.utg.) Trondheim: Tapir Akademisk Forlag
- Hovland, B.M. (1999) *For fedreland og broderband, Allmugeskolelærarane si møteverksemd i det nasjonale gjennombrøttet 1850-1870*. (1.utg) Volda: Egseth trykk
- Johnsen, B.H. (2004) Ole Vig, Ideen om en folkeskole. I H. Thuen & S. Vaage (Red.) *Pedagogiske Profiler: Norsk utdanningstenkning fra Holberg til Hernes* (s:81-98) Oslo: Abstrakt Forlag
- Kunnskapsdepartementet (2015) *En fornyelse av Kunnskapsløftet*. (Meld.St.28 2015-2016) Hentet fra:
fra:<https://www.regjeringen.no/contentassets/e8e1f41732ca4a64b003fca213ae663b/nofdfs/stm201520160028000dddpdfs.pdf>
- Mediås, O. A. & Telhaug, A. O. (2003) *Grunnskolen som Nasjonsbygger, Fra statspietisme til nyliberalisme* Oslo: Abstrakt Forlag
- Morgenbladet (1855.13.august) Noget om Almueskolen. *Morgenbladet*. s.1
- Myhre, J.E. (2015) *Norsk Historie 1814-1905*. (2.utg) Oslo: Det Norske Samlaget
- Nissen, O.H. & Christiania-Posten (1856.24.august) Udkast til Lov om Almueskolene paa Landet og i Kjøpstederne med Begrunnelse. *Christiania-Posten*. (Utg.2862) s. 1
- Nissen, O.H. & Christiania-Posten (1856.28.august) Udkast til Lov om Almueskolene paa Landet og i Kjøpstederne med Begrunnelse. *Christiania-Posten*. (Utg.2866) s 1-2
- Nissen, O.H. & Christiania-Posten (1856.3.september) Udkast til Lov om Almueskolene paa Landet og i Kjøpstederne med Begrunnelse. *Christiania-Posten*. (Utg.2872) s.1
- Nissen, O.H. (1855.8.juni) Om Skolen, navnlig Almueskolen Forhold til Livet og om Tidens, i dette Forhold begrundende. Krav til vor Almueskole. *Morgenbladet*. s.1-2

Pettersen, Ø.B (2019.12.desember) *Morgenbladet*. Hentet fra:
<https://snl.no/Morgenbladet>

Rasmussen, T. (2004) Erik Pontoppidan, Opplyst Pietisme. I H. Thuen & S. Vaage (Red.) *Pedagogiske Profiler: Norsk utdanningstenkning fra Holberg til Hernes*. (s;33-43) OSslo: Abstrakt Forlag

Roos. M. (2016) Lesing til danninge- Folkeopplysningsmennesenes forståelse av lesing og danninge på 1850-tallet. Kontekstens betydning for meningen og det språklige uttrykket. *Teologisk tidsskrift*. 5(3) 208-225. Hentet fra:
https://www.idunn.no/tt/2016/03/lesing_til_danninge_-_folkeopplysningsmennesenes_forstaaelse_a

Roos. M. (2018) Marcus Thrane og 1800-tallets opplysningsvirksomhet. *Nytt Norsk Tidsskrift*.35(2). 138-150 Hentet fra:
https://www.idunn.no/nnt/2018/02/marcus_thrane_demokratiet_og_1850-tallets_opplysningsvirk

Roos. M. (2018) Tidlige skole forbindelser: Svensk-Norsk ideutveksling på skolens område rundt midten av det 19 århundre og danningen av tekstkulturer over kjølen. *Nordic Journal of Educational History*.05(1) 3-25. Hentet fra:
<https://doi.org/10.36368/njedh.v5i1.99>

Roos. M. (2019) Hartvig Nissen og N.F.S Grundtvig. *Teleologisk tidsskrift*. 8(02)115-129 hentet fra: https://www.idunn.no/tt/2019/02/hartvig_nissen_og_nfs

Sandvik, P.T. (2018) *Nasjonens velstand: Norges økonomiske historie 1800-1940*. Bergen: Fagbokforlaget.

Selskabet for Folkeopplysningens Fremme. (1855.26.april) Forhandlingene i Selskabet for Folkeopplysningens Fremme. *Morgenbladet*. (Utg.116) s.1

Selskabet for Folkeopplysningens Fremme. (1855.29.april) Forhandlingene i Selskabet for Folkeopplysningens Fremme. *Morgenbladet*. (Utg.119) s.1-2

Slagstad, R. (2001) *De Nasjonale Strateger*. (2.utg.) Oslo:Pax

Thuen. H.(2004) Hartvig Nissen «Den Politiske Pædagogikk». I H. Thuen & S. Vaage (Red.) *Pedagogiske Profiler: Norsk utdanningstenkning fra Holberg til Hernes* (s:65-80) Oslo: Abstrakt forlag

Trondhjems Stift. (1858.19.august) Uddrag af forhanligerne i skolelærermødet for Trondhjems Stift, den 19de, 20de og 21de Juli 1958. *Morgenbladet*. s.1-2

Utdanningsdirektoratet (2018.26.november) Hva er fagfornyelsen? Hentet fra:
<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/fagfornyelsen/nye-lareplaner-i-skolen/>

Utdanningsdirektoratet (2019.19.Desember) Lærenormen i grunnskolen. Hentet fra:
<https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/tema/hvordan-gar-det-med-norm-for-larertetthet/>

Øisang, T. (1989) Skole politikken tar form. I K. Jordheim (Red.) *Norsk Grunnskole 250 år* (s:73-81) Oslo: NKS-Forlaget

